

Ryszard UBERMAN*

Waloryzacja złóż węgla brunatnego dla prawnej ich ochrony

STRESZCZENIE. Coraz większe trudności z dostępem do złóż kopalin uaktualniły problem prawnej ich ochrony. Jest to tematem referatu w odniesieniu do złóż węgla brunatnego. W analizie stanu prawnego ochrony złóż kopalin, szczególnie ochrony terenów nad złożami, wykazano niedostatki dotychczasowych uregulowań w tym zakresie. Ponieważ czynnikiem ułatwiającym opracowanie zasad ochrony złóż kopalin jest ich waloryzacja i kategoryzacja, przeanalizowano dotychczasowe prace nad ustaleniem rankingu złóż węgla brunatnego. Dużą uwagę poświęcono propozycji Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN opracowanej wspólnie z Państwowym Instytutem Geologicznym, dotyczącej waloryzacji i kategoryzacji złóż dla potrzeb ustawowej ich ochrony. Odniesiono się do sformułowanych zasad i przepisów, w tym do proponowanych instrumentów finansowych, gwarantujących skuteczność stosowania ustawy. W podsumowaniu podkreślono konieczność wprowadzenia bardziej radykalnych niż obecne rozwiązań prawnych dla ochrony złóż kopalin, zwracając jednak uwagę na dyskusyjność niektórych propozycji.

SŁOWA KLUCZOWE: węgiel brunatny, waloryzacja, ochrona złóż

---

* Prof. dr hab. inż. — Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków.

Wprowadzenie

Złóża kopalin są niezbędną bazą surowcową dla produkcji materialnej. Nieodnawialność i wyczerpywalność zasobów kopalin wymusza konieczność racjonalnego nimi gospodarowania, co przejawiać się powinno między innymi, a może w pierwszej kolejności, poprzez działania ochraniające powierzchnię terenu nad złożami przed zabudową utrudniającą, a niekiedy wręcz uniemożliwiającą ich górnicze zagospodarowanie. W tym rozumieniu będzie w niniejszym referacie traktowane pojęcie „ochrona złóż kopalin”.

Problem ochrony złóż kopalin przed zabudową terenu jest szczególnie istotny w przypadku złóż eksploatowanych sposobem odkrywkowym, zwłaszcza tzw. złóż wielkoobszarowych, do których zalicza się większość złóż węgla brunatnego. Należy podkreślić, że w ochronie tej nie chodzi o nadanie bezwzględnego priorytetu złożom kopalin przed innymi składnikami środowiska, ani też przypisywanie jednakowo rygorystycznej ochrony wszystkim złożom. Powodowałoby to zahamowanie na bardzo nieraz długi okres rozwoju obszarów złożowych i wyłączenie z możliwości prowadzenia innych form użytkowania terenu.

Chodzi w tym działaniu o ustalenie takich reguł postępowania, które gwarantowałyby dostęp do złóż kopalin i ich eksploatację przy respektowaniu ograniczeń i uwarunkowań wynikających z innych przepisów prawa.

Dlatego też konieczne jest ustalenie w pierwszej kolejności znaczenia dla gospodarki poszczególnych złóż (waloryzacja i kategoryzacja) i na tej podstawie określenie, które ze złóż i w jakim stopniu powinny być chronione. Dla zapewnienia skuteczności ochrony konieczne jest ustanowienie odpowiednich form i narzędzi prawnofinansowych chroniących złoża kopalin przed utratą możliwości ich górniczego zagospodarowania.

W polskim górnictwie od dawna prowadzone są prace nad waloryzacją złóż w poszczególnych grupach surowcowych oraz wielokryterialną oceną udokumentowanej i perspektywicznej bazy surowców mineralnych. Szczególnym analizom i ocenom poddawane były złoża węgla brunatnego, których celem była waloryzacja i ustalenie rankingu złóż pod kątem kolejności ich zagospodarowania [1, 3, 9, 11], a w jednym przypadku waloryzacja dla uzasadnienia wykluczenia grupy złóż z możliwości ich zagospodarowania [2]. W wymienionych opracowaniach nie formułowano jednak wprost postulatów odnośnie ustanowienia prawnych form ochrony złóż węgla brunatnego. Dopiero w ostatnich latach badania nad waloryzacją złóż kopalin rozszerzono o problemy prawnej ochrony. W ich wyniku przygotowany został w Instytucie Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN wspólnie z Państwowym Instytutem Geologicznym projekt ustawy o ochronie złóż kopalin [4], obejmujący wszystkie kopaliny.

Proponowane w projekcie ustawy regulacje prawne, zwłaszcza dotyczące złóż węgla brunatnego, będą przedmiotem analizy i dyskusji w dalszej części referatu.

1. Ochrona złóż kopalin w Polsce w świetle dotychczasowych uregulowań prawnych

Spośród uregulowań ustawowych ujmujących problematykę ochrony złóż kopalin wymienić można:

- ✧ ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ✧ ustawę z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze,
- ✧ ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ✧ ustawę z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
- ✧ ustawę z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju.

Zawarte w wymienionych ustawach przepisy (nieliczne) mają charakter ogólnikowych sformułowań. Nie wprowadzają żadnych – nie mówiąc o rygorystycznych – form nakazowo-zakazowych dla ochrony złóż kopalin.

W ustawie Prawo ochrony środowiska, w Dziale VII Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy realizacji inwestycji znajduje się przepis art. 72, ust. 1, pkt. 1 i 2 zapewniający uwzględnianie obszarów występowania złóż kopalin i przyszłych potrzeb eksploatacji tych złóż w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W analogicznym co do treści sformułowaniu, obowiązek uwzględniania w studium i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego określają przepisy art. 10, ust. 1, pkt. 11 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

O konieczności uwzględniania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin udokumentowanych złóż kopalin stanowi też art. 48 ustawy Prawo geologiczne i górnicze.

Ustawa o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (zalicza do nich zasoby kopalin, ale tylko nie stanowiące części składowych nieruchomości gruntowej) w art. 4, pkt. 2 nakazuje „użytkować złoża kopalin zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Jak wynika z przeglądu przepisów w wymienionych ustawach ochrona złóż kopalin traktowana jest marginalnie, bo np. obowiązek uwzględniania granic złóż w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie obliguje wcale do zabezpieczenia terenu nad złożem dla celów górniczych. Jest właściwie tylko informacją o jednym z elementów przestrzeni. Dotychczasowe przepisy dotyczą tylko złóż udokumentowanych, nie obejmują perspektywicznych obszarów występowania złóż. Ustawa o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju zalicza do nich tylko część złóż, tj. złoża stanowiące własność Skarbu Państwa (wg obowiązującego Prawa geologicznego i górniczego).

Przywołane przepisy prawa nie zapewniają więc ochrony złóż kopalin nawet w minimalnym stopniu w porównaniu z innymi składnikami środowiska (np. wody, grunty rolne, lasy). Brakuje w nich przede wszystkim jednoznacznie sformułowanych przepisów od-

nośnie rygorów ochrony i konsekwencji za przeznaczanie terenów nad złożami na cele niegórnictwa. Należy mieć bowiem na uwadze fakt, że inwestycje górnicze mogą być lokalizowane tylko tam, gdzie występują złoża, w przeciwieństwie do większości inwestycji, które charakteryzuje większa swoboda wyboru lokalizacji. Z wymienionych powodów obecny stan prawny w zakresie ochrony złóż kopalin należy uznać za niezadawalający.

2. Waloryzacja i rankingi złóż węgla brunatnego – przegląd dotychczasowych prac

Polska dysponuje licznymi złożami węgla brunatnego (158 złóż głównych, satelickich i lokalnych).

Udokumentowane zasoby bilansowe wynoszą około 12 mld ton, a zasoby perspektywiczne szacuje się na ponad 58 mld ton. Znaczna baza zasobowa węgla brunatnego stanowi podstawę dla rozwoju przede wszystkim sektora górnictwo-energetycznego. Dla opracowania programów rozwoju górnictwa węgla brunatnego konieczna jest wszechstronna ocena (waloryzacja) złóż oraz określenie ich rankingu w celu ustalenia i wybrania najkorzystniejszych złóż do zagospodarowania.

Jedną z pierwszych w polskim górnictwie odkrywkowym prac nad waloryzacją złóż węgla brunatnego było opracowanie Komitetu Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN z 1982 roku, pt.: „Ekspertyza na temat Kompleksowego wykorzystania i zagospodarowania obszarów wydobywania węgla brunatnego w Polsce”. W pracy tej przeprowadzono waloryzację głównych złóż węgla brunatnego (dla potrzeb energetyki), charakteryzując i oceniając analizowane złoża pod względem kilkunastu czynników, od geologiczno-górnictwowych przez przestrzenne, przyrodnicze, kulturowe, ekonomiczne po społeczne. Metodą ekspercką (rang) ustalono ranking kilkunastu złóż w kolejności ich przydatności do zagospodarowania.

W nurcie problematyki waloryzacji złóż węgla brunatnego znajduje się też Ekspertyza Polskiej Akademii Nauk – Oddział w Poznaniu z 1980 r., której zadaniem była ocena złóż tzw. „rowu wielkopolskiego”, a wynikiem propozycja wykluczenia z rankingu złóż możliwych do zagospodarowania.

Kolejne opracowania, dotyczące waloryzacji złóż węgla brunatnego, rozszerzały zakres czynników charakteryzujących i kryteriów waloryzacyjnych, pozostając w metodologii waloryzacji przy metodach eksperckich. Do grupy tych prac należą:

Opracowanie M. Piwockiego i J. R. Kasińskiego (1993, 1994) wraz z Mapą waloryzacji ekonomiczno-środowiskowej złóż węgla brunatnego w Polsce (w skali 1:750 000).

Opracowanie J. R. Kasińskiego, S. Mazurka i M. Piwockiego (2006) pt. Waloryzacja i ranking złóż węgla brunatnego w Polsce.

W cytowanych opracowaniach ocenie poddawano udokumentowane i rozpoznane złoża węgla brunatnego, wydzielając trzy grupy złóż: główne (70 złóż), satelickie (58 złóż), lokalne (20 złóż).

Dla oceny analizowanych złóż stosowano również metody eksperckie (sumy rang, punktu utopijnego). Rezultatem końcowym waloryzacji były zbiorcze (uwzględniające kilka grup czynników) i cząstkowe (dla pojedynczych czynników) rankingi złóż węgla brunatnego.

W ostatnim okresie (2008) opublikowana została praca zbiorowa pod redakcją Z. Kozłowskiego pt. „Techniczno-ekonomiczny ranking zagospodarowania złóż węgla brunatnego w aspekcie założeń polityki energetycznej Polski”, w której przeprowadzono waloryzację największych złóż węgla brunatnego, w szerokim ujęciu czynników oraz przy zastosowaniu nowszych metod oceny. Przy wykorzystaniu metody Analitycznego Procesu Hierarchicznego (AHP) R. Uberman i A. Ostreęga (2008) opracowali ranking złóż węgla brunatnego, stosując w ocenie złóż zarówno kryteria parametryczne, jak i niemierzalne.

Z przeglądu cytowanych opracowań wynika, że ich głównym celem było ustalenie najkorzystniejszych złóż dla górniczego zagospodarowania, a przy tym najmniej kolizyjnych dla środowiska (tab. 1). Nie podnoszono natomiast istotnej dla górnictwa kwestii, jaką jest zabezpieczenie terenów nad wybranymi złożami przed ich zagospodarowaniem na cele niegórniczne. Omówione we wstępie referatu trudności z dostępem do złóż kopalni, uczyniły problem ich prawnej ochrony niezmiernie ważnym i pilnym do rozwiązania. Dlatego też coraz dobitniej podnosi się konieczność uregulowania ochrony złóż kopalni na drodze albo nowelizacji istniejących przepisów prawa, albo poprzez opracowanie nowych przepisów (nawet ustawy) [7, 8].

TABELA 1. Wybrane rankingi złóż węgla brunatnego z punktu widzenia możliwości ich zagospodarowania

TABELA 1. Selected rankings of lignite deposits regarding possibilities of their development

Rankingi				
Lp.	KGSM PAN 1982	PIG 1994	PIG 2006	Uberman R. Ostreęga A. 2008
1.	Trzcianka	Mosty	Gubin	Legnica Z
2.	Mosty	Legnica W	Rogoźno	Gubin
3.	Gubin	Legnica Z	Złoczew	Legnica W
4.	Złoczew	Gubin	Trzcianka	Złoczew
5.	Legnica W	Rogoźno	Mosty	Rogoźno
6.	Legnica Z	Trzcianka	Torzyn	Trzcianka
7.	Rogoźno	Złoczew	Legnica Z	Mosty
8.	Torzyn	Torzyn	Legnica W	Torzyn

Uberman R., Waloryzacja złóż węgla brunatnego dla prawnej ich ochrony

3. Propozycje prawnego uregulowania ochrony złóż kopalin

Niezadawalający stan prawa odnośnie złóż kopalin, tylko w niewielkim stopniu dostrzegany jest przez organa administracyjne i ustawodawcze kraju.

Nowe Prawo geologiczne i górnicze, uchwalone przez Sejm RP, które będzie obowiązywać od 1 stycznia 2012 r., praktycznie nie wnosi nowych rozwiązań w tym względzie. Przygotowywana ustawa „o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw” (projekt z dnia 4 sierpnia 2009 roku), w zakresie gospodarki złożami kopalin, przewiduje wprowadzenie zmian, ale są one dalece niewystarczające (Uberman 2010) i sprowadzają się do:

- ✧ uwzględnienia w studium i w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gmin, obok złóż udokumentowanych również obszarów perspektywicznych ich występowania,
- ✧ włączanie geologa wojewódzkiego do procesu opiniowania studium i miejscowego planu,
- ✧ rezerwę czasową (do 4 lat) dla terenów przewidzianych dla lokalizacji inwestycji celu publicznego (do tej kategorii inwestycji zalicza się również budowę kopalni węgla brunatnego).

Są to rozwiązania zaledwie dotykające problemu, nie wnoszące jednak istotniejszych zmian jeśli chodzi o ochronę złóż kopalin, a przede wszystkim nie przewidujące skutecznych form i rygorów wykonywania przepisów.

Propozycja radykalnego rozwiązania tej kwestii przedstawiona została przez Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN oraz Państwowy Instytut Geologiczny w opracowaniu wykonanym na zlecenie Ministra Środowiska.

Podstawową przesłanką dla ustalenia zasad i stopnia ochrony złóż jest ich waloryzacja, której w odróżnieniu od sposobów wymienionych w rozdziale 2 dokonać należy według dwóch kryteriów, tj. wielkości zasobów i walorów surowcowych (jakości kopaliny), czyli kryteriów oceniających potencjalne gospodarcze znaczenie złóż. Waloryzacja stanowi podstawę do zakwalifikowania do jednej z trzech kategorii ochrony, odpowiadającej potencjalnemu znaczeniu złoża danej kopaliny dla gospodarki w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Proponuje się wprowadzić trzy kategorie złóż, charakteryzujące walory zasobowo-surowcowe, a mianowicie:

- ✧ wysokie (w),
- ✧ przeciętne (s),
- ✧ niskie (n).

W zależności od kategorii złoża proponuje się ustalić trzy kategorie ochrony, a mianowicie:

1. N – najwyższej ochrony.
2. W – wysokiej ochrony.
3. Z – zwykłej ochrony.

Ważnym elementem propozycji jest wprowadzenie narzędzi formalno-finansowych gwarantujących respektowanie wykonalności decyzji dotyczących ochrony złóż kopalin. We-

dług proponowanych uregulowań możliwe byłoby zwolnienie od ochrony terenów nad złożami kopalin i przeznaczenie na cele niegórnictwa tylko za odpowiednią rekompensatą finansową. Rekompensatę za wyłączenie złoża spod ochrony proponuje się wyliczać, biorąc pod uwagę zasoby złoża i wartość opłaty eksploatacyjnej, przy zastosowaniu współczynników korygujących zależnych od tego, czy złożo jest rozpoznane, czy zalega w obszarze perspektywicznym oraz od kategorii ochrony złoża (tab. 2).

TABELA 2. Współczynniki korygujące wartość rekompensaty wg KZGSM PAN (2011)

TABELA 2. Coefficients correcting compensating value according to the CBEMD PASc(2011)

Rodzaj złoża	Kategoria ochrony	Współczynnik korygujący
Udokumentowane	N, W	1,0
	Z	0,75
Obszary perspektywiczne	N, W	0,005
	Z	0,002

Kategorie ochrony: N – najwyższa, W – wysoka, Z – zwykła

Uberman R., Waloryzacja złóż węgla brunatnego dla prawnej ich ochrony

Skuteczność uregulowań prawnych mają zapewnić sankcje finansowe, gdyby teren nad złożami został zajęty na cele niegórnictwa bez stosownego zezwolenia. Wprowadzenie w życie wspomnianych zasad wymagać będzie ustalenia kategorii ochrony złóż dla poszczególnych grup kopalin. Przykładową kategoryzację złóż węgla brunatnego przytoczono za opracowaniem IGSMiE PAN i PIG PIB (2011 z tab. 3). Proponowana wersja uregulowań problemu ochrony złóż kopalin jest materiałem dyskusyjnym, co upoważnia autora referatu do zasygnalizowania kilku kwestii dyskusyjnych i wymagających dokładniejszego wyjaśnienia i skorelowania z obowiązującymi przepisami prawa.

Do tych zagadnień zaliczyć można:

1) Omówiona propozycja ustawowej ochrony złóż kopalin wprowadza bardziej rygorystyczne niż w dotychczasowym stanie prawnym formy zabezpieczenia terenów nad złożami (udokumentowanymi i perspektywicznymi) wraz z pasami ochronnymi wokół złóż przed zabudową na inne cele niż zagospodarowanie górnicze. Wprowadzenie do prawa takiego rygoru ingeruje w dotychczasowe normy prawne i wymagać będzie szczegółowego uregulowania wielu kwestii odnoszących się do planowania przestrzennego, prawa własności nieruchomości, prawa własności złóż kopalin, a więc w o wiele większym zakresie niż zamieszczone w proponowanej ustawie niezbędne zmiany w obowiązujących przepisach.

2) Dla większości złóż kopalin, w tym złóż węgla brunatnego, brakuje programów określających terminy ich zagospodarowania. W związku z powyższym zachodzi obawa, czy objęcie ochroną terenów nad złożami nie spowodowałoby ograniczenia w funkcjonowaniu obszarów w okresie do rozpoczęcia inwestycji górniczych. Znane przypadki inwestycji drogowych (np. „Zakopianka”), gdzie przez kilkadziesiąt lat utrzymywano i przedłużano decyzje o przeznaczeniu pasa terenu na budowę drogi ekspresowej, przez co uniemożliwiono inwestowanie i modernizację zabudowy w otoczeniu, spotkały się z dezaprobatą

TABELA 3. Kategorie ochrony złóż węgla brunatnego według KZGSM PAN

TABELA 3. Levels of lignite deposits protection according to the CBEMD PASc(2011)

Rodzaj złóż i zasoby	Głębokość spągu do 200 m, N/Z poniżej 8, średnia ważona wartość opałowa w pokładzie wraz z przerostami (przy wilgotności węgla 50%) 7,5 MJ/kg, zawartość siarki do 1% Złóża o innych parametrach geologiczno-górnictwowych w przypadku możliwości ich eksploatacji metodą podziemnego zgazowania.	Głębokość położenia spągu serii węglonośnej do 350 m N/Z poniżej 12.
Samodzielne duże ponad 50 mln ton	N	N
Satelickie (do 50 km w stosunku do samodzielnych) ponad 5 mln ton	N	N
Małe samodzielne 50–10 mln ton	N	Z
Małe samodzielne do 10 mln ton	Z	Z

Kategorie ochrony: N – najwyższa, Z – zwykła

Uberman R., Waloryzacja złóż węgla brunatnego dla prawnej ich ochrony

i protestami społecznymi. W przypadku złóż kopalni ze względu na skalę zmian (około 8000 wszystkich złóż kopalni) trudno oczekiwać społecznej aprobaty dla rygorystycznej formy ochrony terenu. Przypomnieć należy, że wprawdzie przygotowana zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przewiduje jako formę ochrony terenu tzw. okres „rezerwy czasowej”, ale tylko na cztery lata i tylko dla inwestycji celu publicznego.

3) W związku z problemem podniesionym w punkcie 2, zachodzi pytanie: czy ochroną obejmować wszystkie złoża kopalni? Biorąc pod uwagę liczbę udokumentowanych złóż, nie licząc obszarów perspektywicznych, blokadą objęte byłyby znaczne obszary terenu, do tego bez określenia okresu blokady. Np. ze 158 złóż węgla brunatnego, w okresie do 2030 roku, zagospodarowanych może być jedynie kilka, a jak wykazały rankingi (J. R. Kasiński, S. Mazurek, M. Piwocki 2006) 38 złóż, w aktualnych warunkach technicznych i ekonomicznych, nie opłaca się zagospodarowywać. Czy nie zasadne byłoby wobec tego objęcie bardziej rygorystyczną ochroną tylko tych złóż, których zagospodarowanie wchodziłoby w rachubę w okresie najbliższych kilkunastu lat. Ochrona terenu zabezpieczałaby przed inwestycjami obiektów bardzo kosztownych i funkcjonujących przez długie okresy czasu (np. linie kolejowe, drogi szybkiego ruchu, itp.). Nie ograniczałaby możliwości funkcjonowania i rozwoju dotychczasowych form wykorzystania terenu. Natomiast w przypadku pozostałych złóż, o dalekich perspektywach zagospodarowania, wskazane byłoby stosować łagodniejsze formy ochrony.

4) Za celową uznać należy propozycję wprowadzenia rekompensat za utratę możliwości wykorzystania złóż kopalni w przypadku przeznaczenia terenu na cele niegórnictwowe. Głębszej analizie natomiast należałoby poddać sposób określenia wartości rekompensaty finansowej. W gospodarce rynkowej złoża kopalni posiadają wartość, którą można by uwzględnić w cenach transakcji, dotyczących zakupu terenu. Oczywiście jest to problem bardziej

złożony pod względem formalnoprawnym, bo na rynkową wartość złoża wpływa możliwość jego zagospodarowania, co komplikuje wprowadzenie prostych reguł wyliczania rekompensaty. Zastosowanie miernika tzw. potencjalnej wartości złoża (zasoby pomnożone przez opłatę eksploatacyjną) jest wprawdzie uproszczoną formą, ale nie odzwierciedla w zasadzie wartości złoża. Gdyby jednak poprzestać na proponowanym sposobie rekompensat, należałoby bardziej zróżnicować wskaźniki korygujące.

5) Nie budzi wątpliwości argumentacja uzasadniająca konieczność objęcia ochroną złóż kopalin, ani też ogólne zasady uregulowania problemu, a podkreślenia wymaga nowatorstwo w sposobie uregulowania rekompensat za utracone wartości złóż kopalin.

Podsumowanie

Problem ochrony złóż kopalin należy uznać za ważny ze względu na aktualne potrzeby gospodarki, jak i dla zapewnienia rozwoju kraju w przyszłości.

Z przeprowadzonej analizy wynikają następujące stwierdzenia i postulaty:

1) Dotychczasowy stan prawny jest dalece niezadawalający, jeśli chodzi o ochronę złóż kopalin.

2) Zachodzi pilna potrzeba znalezienia rozwiązań formalnoprawnych, ochraniających skutecznie złoża kopalin przed zabudową terenu, uniemożliwiającą ich eksploatację.

3) Przeprowadzana w ostatnich latach waloryzacja i kategoryzacja wielu grup złożowych umożliwia ustalenie form i narzędzi ich ochrony.

4) Przygotowana przez IGSMiE wraz z PIG PIB propozycja uregulowania ochrony złóż kopalin jest rozwiązaniem najdalej idącym i powinna być przedmiotem dalszych prac, uściślających i doprecyzowujących poszczególne rozwiązania, zwłaszcza poprzez synchronizację przepisów obowiązujących ustaw.

Literatura

- [1] Ekspertyza Polskiej Akademii Nauk – Oddział w Poznaniu, 1980 – Skutki przyrodnicze, społeczne i gospodarcze eksploatacji poznańskich złóż węgla brunatnego. Poznań.
- [2] Ekspertyza Komitetu Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN, 1982 – Kompleksowe wykorzystanie i zagospodarowanie obszarów wydobywania węgla brunatnego w Polsce. Kraków.
- [3] KASIŃSKI J. R., MAZUREK S., PIWOCKI M. 2006 – Waloryzacja i ranking złóż węgla brunatnego w Polsce. Prace Państwowego Instytutu Geologicznego Nr CLXXXVII, Warszawa.
- [4] Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN i PIG PIB, 2011 – Propozycja ustawy o ochronie złóż kopalin w opracowaniu pt. Propozycja ustawowej ochrony niezagospodarowanych złóż kopalin (Materiały do dyskusji), Kraków.
- [5] KOZŁOWSKI Z. (red.), 2008 – Techniczno-ekonomiczny ranking zagospodarowania złóż węgla brunatnego w aspekcie założeń polityki energetycznej Polski. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. Wrocław.

- [6] NIEĆ M., 2003 – Problemy ochrony złóż kopalin. Przegląd Geologiczny Nr 51(10), Warszawa.
- [7] NIEĆ M., RADWANEK-BAK B., 2010 – Recent and future utilization of mineral deposits in Poland and threats to security of mineral raw material supply. Aachen International Mining Symposia: 3. Mineral resources and mine development. Aachen, s. 137–147.
- [8] NIEĆ M., RADWANEK-BAK B., 2011 – Propozycja ustawowej ochrony niezagospodarowanych złóż kopalin (artykuł dyskusyjny). Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie nr 7 (203).
- [9] PIWOCKI M., KASIŃSKI J.R. 1993–1994 – Mapa waloryzacji ekonomiczno-środowiskowej złóż węgla brunatnego w Polsce. Skala 1:750000. Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa.
- [10] RADWANEK-BAK B., 2005 – Podstawy waloryzacji złóż. Przegląd Geologiczny Nr 53(5), Warszawa.
- [11] UBERMAN R., OSTREGA A., 2008 – Wykorzystanie metody analitycznego procesu hierarchicznego dla waloryzacji (rankingu) polskich złóż węgla brunatnego. Gospodarka Surowcami Mineralnymi t. 24, z. 2/4.
- [12] UBERMAN R. 2010 – Problemy zagospodarowania i eksploatacji złóż kopalin skalnych wynikające z przepisów prawa o planowaniu przestrzennym. Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej Nr 130, seria: Studia i Materiały 37, Wydawnictwo Oficyna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- [13] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (t. jedn. Dz. U. 2005.228.1947 ze zm.).
- [14] Ustawa z dnia 23 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. jedn. Dz.U. 2004.261.2603 ze zm.).
- [15] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. jedn. Dz. U. 2008.25.150 ze zm.).
- [16] Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych w kraju (Dz. U. 2001.97.1051 ze zm.).
- [17] Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003.80.717 ze zm.).
- [18] Ustawa Prawo geologiczne i górnicze, obowiązywać będzie od 1 stycznia 2012 r.
- [19] Projekt ustawy z dnia 4 sierpnia 2009 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu oraz niektórych innych ustaw.

Ryszard UBERMAN

Rating lignite deposits for legal protection of their accessibility for further exploitation

Abstract

Increasing problems with legal and technical access to mineral deposits due to adverse influence of other activities carried out on related surface terrain have evidenced a need for their legal protection. The presented article deals with this issue in relation to lignite deposits. A performed legal analyses of regulations regarding the above identified problem shows important deficiencies regarding protection of surface terrain against uses harming prospectus exploitation of the deposits in consideration. Ranking lignite deposits becomes an important factor facilitating such protection, therefore significant attempts regarding it have been scrutinised, focusing on proposal presented by Mineral and Economy Research Institute of Polish Academy of Science (IGSMiE PAN) together with Polish Geological Institute, for the purpose of appropriate state legislation. Criteria applied for this purpose as well as financial instruments stipulated by the committee aimed at enforcement of the recommended law are analysed. Recognising that some of the proposal can be controversial author strongly advocates a need for more stringent and effective regulations leading to protect a possibility for mineral deposits exploitation.

KEY WORDS: lignite, rating, mineral deposits protection